

The Life of Chariton the Confessor (September 28) by Symeon the Metaphrast as a Source for the Life of John the New of Suceava (June 2) by Gregory Tsamblak

Sergejus Temčinas

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, Lietuva
The Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania
E-mail: sergejus.temcinas@ff.vu.lt
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6706-5963>
<https://ror.org/052hz8t89>

Abstract. The article demonstrates that while writing the Life of the martyr John the New of Suceava, the first national Moldavian saint, the internationally known prolific Bulgarian author Gregory Tsamblak must have used one of several existing Church Slavonic versions of the Byzantine Life of the venerable Chariton the Confessor, written by Simeon the Metaphrast, which is quite different in its plot. It is manifested in a quite extensive verbatim quotation of its incipit in the opening sentence of the text. Tsamblak must have consulted the Byzantine Life in its East Slavonic version, as the collation presented in the article evidently shows, since only a weak connection with the South Slavonic version can be traced. The fact that Tsamblak used Symeon's hagiography in the Church Slavonic translation and not in the Greek original excludes the theoretical possibility that the Life of John the New was originally written in Greek by a different (anonymous) author, as it is sometimes assumed. It is explained by Gregory Tsamblak's appreciation of the Jerusalem Typikon, quite new in the early 15th-century Moldova, while creating the new national Moldavian church cult of John the New of Suceava, since the ecclesiastic tradition features Chariton the Confessor as the earliest "creator" of the Jerusalem Typikon.
Keywords: Gregory Tsamblak, Symeon the Metaphrast, John the New of Suceava, Chariton the Confessor, hagiography, intertextuality, Byzantine-Slavonic cultural relations

**Simeono Metafrasto „Charitono Išpažinėjo gyvenimas“ (rugsėjo 28 d.)
kaip Grigaliaus Camblako rašyto „Jono Naujojo iš Sučavos gyvenimo“
(birželio 2 d.) šaltinis**

Santrauka. Straipsnyje parodoma, kad, rašydamas pirmojo Moldavijos nacionalinio šventojo – kaninio Jono Naujojo iš Sučavos – gyvenimo aprašymą, Grigalius Camblakas panaudojo Simeono Metafrasto sukurto šventojo vienuolio Charitono Išpažinėjo bizantinio gyvenimo aprašymo vieną iš kelių

This article was prepared as part of “Byzantium and the Grand Duchy of Lithuania: the interface between the secular and the ecclesiastical spheres in the 14th–15th centuries”, a project funded by the Research Council of Lithuania (Contract No. S-MIP-22-15).

Received: 05.10.2024. **Accepted:** 20.11.2024

Copyright © 2024 Sergejus Temčinas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

egzistavusių kirilinių versijų bažnytine slavų kalba. Tai matyti iš pažodinės jo incipito citatos pačioje teksto pradžioje. Šis intertekstinis ryšys leidžia atmesti galimybę, kad Jono Naujojo gyvenimo aprašymas rašytas graikų kalba kito (anoniminio) autoriaus, kaip kartais manoma. Šis citavimas aiškinamas Grigaliaus Camblako aukštu 15 a. pradžios Moldovoje gana naujo Jeruzalės tipikono įvertinimu, nes pagal bažnytinę tradiciją Charitonas Išpažinėjas laikomas šio tipikono pirminiu įkūrėju.

Reikšminiai žodžiai: Grigalius Camblakas, Simeonas Metafrastas, Jonas Naujasis Sučavietis, Charitonas Išpažinėjas, agiografija, intertekstualumas, Bizantijos ir slavų kultūriniai ryšiai

Gregory Tsamblak (ca 1364–1365 – the winter of 1419/20),¹ a Metropolitan of Kiev (1415–1419/20) and a prolific church writer of Bulgarian origin whose sermons were collected in a *Book called Tsamblak* upon his death,² is now known for his active use of Byzantine literary works in his own homiletic writings. In most cases he does not cite them verbatim, but borrows either their images, narratives or interpretations.³

Less is known about Byzantine sources of Tsamblak's hagiographic writings where certain Greek chronicles were used [Петканова 2005].

Below I will show that in his Life of John the New of Suceava (compiled ca 1402),⁴ Tsamblak used the Byzantine Life of Chariton the Confessor († c. 350) by Symeon the Metaphrast (10th c.) in the Church Slavonic translation.

The most striking evidence of this intertextual connection is a verbatim coincidence of their incipits. This fact was mentioned *in passim* and recognised as a borrowing containing the same erroneous translation from Greek (единъ естъ for ѣвєстѣ) [Томсън 2001, 69 and note 41]. It clearly deserves more attention.

I will cite the corresponding incipits below taking into consideration different Cyrillic translations and/or editions of the Life of Chariton which, as far as I know, has not yet been an object of consistent scholarly research. The intertextual correspondences are underlined. Here and below, I cite the Life of John the New of Suceava according to the manuscript F19-169 while adding (in round brackets) variant readings from the classical edition of the same text [Русев Давидов 1966, 90–109] and my own emendations (in square brackets).

¹ For his life and activities and the respective bibliography, see [Турилов 2006].

² It has been published [Спасова 2019].

³ For more details see [Ангушева-Тиханова 2001; 2016; Angusheva-Tihanova 2004; Страдомский 2007; Ангушева, Димитрова, 2008; Ангушева-Тиханова, Джонсън, Димитрова, 2010; Кучиньска 2017].

⁴ For this hagiography see [Русев, Давидов 1966, 90–122; Năsturel 1971; Темчин 1997; Томсън 2001; Бегунов 2005, 332–344; Петков 2016; 2019; Довгань 2023].

The Life of John the New of Suceava:

Мнози оутѣльства иже доврѣ и. яко бѣви любезно пожившѣ. образн. 2. ѿ нихже оубо единѣ еси (var. естѣ) и первын настоящнн. аще и времен'ный. много пришествиелѣ. послѣднн показа са (F19-169, f. 18v).⁵

The Life of Chariton the Confessor:

Мнози утѣльства, иже благо и яко богови любезно пожившихъ образн, отъ нихже убо единѣ естѣ хощемый заповѣдн убо всякою силою соблюдати христовы, отбѣгати же иже врагъ при стези соблазнъ полагаетъ [BMЧ 1883: 2172] and the East Slavonic manuscript tradition;⁶

Многаа оутѣл'ство ѿнѣ иже доврѣ и якоже боу любезно пожившихъ оуказанїа. ѿ нихже едино настонтѣ хощемоу, заповѣды оубо въсею силою блюсти хѣн. бѣжати же иже врагъ поѣтъ стѣзе съблазни полагаетъ (ZHPb20, f. 249v) and the South Slavonic manuscript tradition;⁷

Мнози житѣств' образн, и блго и бѣви любено пожншѣ мжѣ. ѿ нѣже оубо ѣнѣ ѣ сѣло достохвален', и нѣ хощемый нади повѣдѣ быти. сѣло бо сіа ползѣю хоташѣ запоѣтъ хѣвы всею силою съблюдати. ѿбѣгатѣ, иже враг' при стези съблазнѣ полагаѣ (TLS 684, f. 13v; the version by Nilus of Sora († 1508) preserved in his autograph (f. 1–272, watermarks of 1488–1495));⁸

Многа оубо счєнїа, доврѣ жившѣ моу сказанїа. и моу хоташемоу. или запоѣтъ оубо всею силою съблюсти гѣна. оубѣжати же сѣ. иже сѣа врагъ внзѣ стєза съблазны. полага (F19-79, f. 196; the version probably produced in the Preslav literary center).

The above textual correspondence is quite extensive (consisting of more than 10 meaningful words in a row) and cannot be explained as a mere coincidence. Since the Life of Chariton the Confessor (September 28) is a Byzantine Greek text, the borrowing direction can only be from the work by Symeon the Metaphrast to that by Gregory Tsamblak. The latter must have consulted the Byzantine Life in its East Slavonic version, as the above collation evidently shows, since only a weak connection with the South Slavonic version can be traced (see its double underlined words доврѣ and настонтѣ).

⁵ This manuscript contains the Service for John the New of Suceava (June 2) with the Extensive Life placed after the 3rd ode and the Synaxarion Life (Athlēsīs) after the 6th ode of the canon. The entire textual complex has been published according to this copy [Темчин 1997]. On the question of possible provenience of this particular manuscript (Novgorod vs Ruthenia) see [Темчин 2021].

⁶ For the earliest East Slavonic manuscript tradition (through the 15th c.), see [Твороров 2008, 126–127].

⁷ For the South Slavonic mss tradition of this version, see [Ivanova 2008, 229–230].

⁸ See a recent summary survey of the autographs by Nilus of Sora and his versions of Lives of different saints [Романенко 2018, с. 87–88]. This particular version of the Life of Chariton the Confessor has been published [CHC 2002, 40–61].

же прелестъ. истѣн'нѣиши рещи до конца ниизлагдаюу. <u>повелѣ вонноу ѿ одеждоу сѣблещи мѣнка. и сегоу неже слова скорѣе бывшоу. нагъ посредѣ стоаше. иже весь въ хѣ облечен'нын.</u>	Сиди беззакон'ный ѹпатикъ на гнѣвъ подвиг'ся, <u>обнажити ризы повелѣваетъ святаго и на четверо растяжена жилади суровѣди бѣти [ВМЧ 1883, 2175].</u>
19.1. таже понеже вѣсѣрь настоаше. двонди сѣзавше беригади <u>в тѣдницѣ</u> <u>яко нѣкын мѣртѣ троупѣ вметають я. въ оутрѣшнѣи того вснчанищемоу хранаше томленію.</u>	И ѹбо сего слѹжащи изв'лекше, ни бо якоже бѣ свонди ходити ногаца, <u>и в' тѣдницѣ положьше, в'торомѹ съкрывають истязанію</u> [там же, 2176].
24.2. і ѿвѣи оубо <u>быхоу</u> <u>предѣневающе дрогѹт дрогѹта и яко и трюмо (вар. и атрюмѣ) съ нныди внѣтрныди доволно коснѹти са.</u> 3. онѣ же мѣтвѣи шептаньедѣ оустенѣ знаденѣваше.	На толнко же того <u>бѣти</u> пакы волѹяди жилади повелѣ, <u>яко и вѣлааѣ и ютробааѣ коснѹтисѣ внѹищнѣи</u> [там же, 2175–2176].

The above examples are of a quite general nature and seem to be *topoi* rather than textual borrowings. We can safely ignore them, since they add nothing new to the citing of the incipit undoubtedly borrowed by Tsamblak from the Life of Chariton the Confessor.

The writer obviously tried to follow his hagiographic source in the opening lines of the Life of St John the New of Suceava, in spite of the fact that the two saints (the martyr John the New and the venerable Chariton the Confessor), quite different in both their rank and their way of life and death, had little in common, but nevertheless they must have been somehow associated in Gregory's imagination.

We should keep in mind that the church tradition features Saint Chariton the Confessor as the earliest “creator” of the Jerusalem Typikon, since he had initiated the respective monastic tradition which was later canonised in written.¹⁰ Tsamblak's adherence to this liturgical practice is evidenced by his two hymnographic services (for St Stephan Dečanski and St John the New of Suceava) where the small and the great vespers are clearly distinguished.

The probable cause of Tsamblak's having associated John the New of Suceava with Chariton the Confessor must have been his appreciation of the Jerusalem Typikon and of St Chariton as the initiator of the respective liturgic tradition, specifically monastic at the beginning, but later extended to parish practices.

In the early 15th-century Moldova the Jerusalem Typikon was a relatively new ecclesiastic regulative text which Gregory Tsamblak associated (by citing the incipit of the Life of Chariton the Confessor) with the newly established national Moldavian church cult of John the New of Suceava, whom he glorified in his hymnographic and hagiographic writings.

¹⁰ For more details, see [Мансветов 1885, 173–175].

Primary Sources

F19-79 – Menaion Reader for September–November, the 1st quarter of the 16th c. (the main part of the ms), East Slavonic recension of Church Slavonic. Vilnius, The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, F19-79. Descriptions of the manuscript [Добрянский 1882, 106–115 (general description); Морозова 2008, 30–31 (the watermarks and dating of different parts of the manuscript)].

F19-169 – Service Menaion for June, the 1st quarter of the 16th c., East Slavonic recension of Church Slavonic. Vilnius, The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, F19-169. Descriptions of the manuscript [Добрянский 1882, 289 (brief description); Морозова 2008, 60 (the watermarks and dating)].

Ovch. 29 – Explanatory Gospel (John) with additional texts, 1585. Moldavian recension of Church Slavonic. Moscow, The Russian State Library, collection of P. A. Ovchinnikov, no 29. Description of the manuscript [Паскаль 2024, 38–43].

TLS 684 – Lives of Saints for September–February, the 2nd half of the 15th c., East Slavonic recension of Church Slavonic. Moscow, The Russian State Library, The Main collection of the Trinity Lavra of St Sergius (f. 304/I), no 684. Descriptions of the manuscript [Илари́й, Арсе́ний 1879, 47–49 (general description); Турилов 1986, 218–219, № 2247 (dating; the f. 279–479 of the 16th c.)].

ZIIIb20 – The Hilandar Metaphrast, 1456, South Slavonic (Resavian) recension of Church Slavonic. Zagreb, The Archive of the Croatian Academy of Sciences and Arts, IIIb20. Descriptions of the manuscript [Mošin 1955, 104–107 (no 51); Ivanova 2008, 170–171].

ВМЧ 1883: *Великие Минеи Четвы, собранные всероссийским митрополитом Макарием. Сентябрь, дни 25–30*. Санкт-Петербург: Типография Императорской академии наук [VMCh – *Velikie Minei Chet'i, sobrannye vserossiiskim mitropolitom Makariem. Sentjabr', dni 25–30*. Sankt-Peterburg: Tipografija Imperatorskoj akademii nauk].

СНС 2002: Лёнгрен, Т. П. (ред.), *Соборник Нила Сорского*. Ч. 2. Москва: Языки славянской культуры [Ljonngrén, T. P. (red.), *Sobornik Nila Sorskogo*. Ch. 2. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury].

Literature

ANGUSHEVA-TIHANOVA, A., 2004. The mount reflecting heaven: The sermon on the Transfiguration by Gregory Camblak in the context of Byzantine and Medieval Slavic literature, *Byzantinoslavica*, 62(1). 217–238.

CAZACU, M., 2001. Saint Jean le Nouveau, son martyre, ses reliques et leur translation à Suceava (1415). In GURAN, P. (ed.). *L'empereur hagiographe. Cult des saints et monarchie byzantine et post-byzantine: Actes des colloques internationaux "L'empereur hagiographe" (13–14 mars 2000) et "Reliques et miracles" (1–2 novembre 2000) tenus au New Europe College*. Bucarest: New Europe College – Institut d'études avancées & Institut des Études Sud-Est Européennes de l'Académie Roumaine, *Revue des Études Sud Est Européennes*, 137–158.

IVANOVA, K., 2008. *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica*. Sofia: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House.

MOŠIN, V., 1955. *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*. D. 1: *Opis rukopisa*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

NĂSTUREL, P. Ș., 1971. Une prétendue oeuvre de Grégoire Tsamblak: “Le Martyre de saint Jean le Nouveau”. In *Actes du premier Congrès international des études balkanique et sud-est européennes*. T. 7: *Littérature, ethnographie, folklore*. Sofia: Editions de l’Académie Bulgare des Sciences, 345–351 (reprinted: NĂSTUREL, P. Ș., *Études d’histoire byzantine et post-byzantine*. Braila: Editura Istros a Muzeului Brăilei “Carol I”, 2019 (Bibliothèque de l’Institut d’études Sud-Est Européennes, vol. 8), 733–740).

АНГУШЕВА-ТИХАНОВА, А., 2001. Григорий Цамблак чете византийската литература (Историята на Йоан Кантакузин, изображенията на проказата и чудесата-наказание), *Старобългарска литература*, 32. 75–82.

АНГУШЕВА-ТИХАНОВА, А., 2016. Григорий Цамблак и византийското наследство: екзегеза и диегеза в късносредновековната балканска риторическа традиция. In МИЛТЕНОВА, А. (ред.). *Сребърният век: нови открития*. Посвещава се на 780 години от възстановяването на Българската патриаршия (1235 г.), 640 години от интронизацията на Патриарх Евтимий (1375 г.), 600 години от интронизацията за Киевски митрополит на Григорий Цамблак (1415 г.). Сборникът е съставен от доклади на международната конференция, състояла се на 10 и 11 май 2015 г. в БАН с благословението на българския Патриарх Неофит. София: Гутенберг, 113–133.

АНГУШЕВА-ТИХАНОВА, А., ДЖОНСЪН, М.-А., ДИМИТРОВА, М., 2010. Атонската редакция на библейските перикопи и Словото на Кирил Александрийски за пророк Даниил в творбата на Цамблак за тримата отроци в пещта и Даниил. In ЙОВЧЕВА, М. (ред.). *Пъние мало Гевргию*: Сборник в чест на 65-годишнината на проф. дфн Георги Попов. София: Издателски център “Боян Пенев”, 307–335.

АНГУШЕВА, А., ДИМИТРОВА, М., 2008. Словата за пророк Илия от Климент Охридски и от Григорий Цамблак в контекста на библейските текстове и византийската традиция (Интертекстови полета и стратегии на подбора). In МИЛТЕНОВА, А., ТОМОВА, Е., СТАНКОВА, Р. (ред.). *Християнска агиология и народни вярвания*: Сборник в чест на ст.н.с. Елена Коцева. София: Изток-Запад, 370–403.

БЕГУНОВ, Ю. К., 2005. *Творческое наследие Григория Цамблака*. Женева: Издательство “Буй Турь”–Велико Тырново: Издательство “ПИК”; Издательство Велико-тырновского университета им. св. Кирилла и Мефодия (Новые издания и переиздания по славистике, № 3 (367)).

ДОБРЯНСКИЙ, Ф. Н., 1882. *Описание рукописей Виленской публичной библиотеки, церковнославянских и русских*. Вильна: Типография А. Г. Сыркина.

ДОВГАНЬ, Е. Ф., 2023. Агиология святого великомученика Иоанна Нового (Сочавского): авторство жития, *Русин*, 74. 24–34. <https://doi.org/10.17223/18572685/74/3>

ИЛАРИЙ, А., 1879. *Описание славянских рукописей библиотеки Свято-Троицкой Сергиевой лавры*. Ч. 3. Москва: Типография Т. Рис.

КУЧИНЬСКА, М., 2017. Гомилетика Иоанна Златоуста в творчестве Григория Цамблака: Тематические и формальные влияния на примере Слова о божественных тайнах, *Europa Orientalis*, 36. 167–179. <http://dx.doi.org/10.14273/unisa-2233>

МАНСВЕТОВ, И. Д., 1885. *Церковный устав (типик), его образование и судьба в греческой и русской церкви*. Москва: Типография Э. Лисснера и Ю. Романа.

МОРОЗОВА, Н. А., 2008. *Кириллические рукописные книги, хранящиеся в Вильнюсе*: Каталог. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

ПАСКАЛЬ, А. Д., 2024. *Каталог славянских рукописных книг молдавского и валахского происхождения в фондах отдела рукописей Российской государственной библиотеки*. Вып. 1: *Собрание П. А. Овчинникова* = *Catalogue of Slavic manuscripts of Moldavian and Wallachian origin in the collections of Manuscript Department of the Russian State Library*. Issue 1: *Collection of P. A. Ovchinnikov*. Москва: Пашков Дом.

ПЕТКАНОВА, Д., 2005. Григорий Цамблак и византийские хроники. In ТОТОМАНОВА, А.-М., СЛАВОВА, Т. (ред.). ...*Нѣсть оученикъ надѣ оучителемъ своимъ*: Сборник в чест на проф. дфн Иван Добрев, член-кореспондент на БАН и учител. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 55–66.

ПЕТКОВ, Г., 2016. Още един препис от XVIII век на *Мъчението на Йоан Нови Сучавски* от Григорий Цамблак (Значението на късните преписи за критическото изследване и издание на текста). In АНГУШЕВА, А. и др. (ред.). *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova. Нови извори, интерпретации и подходи в медиевистиката*. София: Издателски център “Боян Пенев”, 668–684.

ПЕТКОВ, Г., 2019. *Цамблаковото Мъчение на Йоан Нови Сучавски – нов агиографски ракурс за мъченичеството*. In КЕНАНОВ, Д. (ред.). *Цамблакови четения: 600 години от избирането на Григорий Цамблак за Митрополит Киевски и Литовски (15–17 ноември 2015)*. Велико Търново: Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий”, 68–80.

РОМАНЕНКО, Е. В., 2018. Нил Сорский. In КИРИЛЛ (ред.). *Православная энциклопедия*. Т. 51. Москва: Православная энциклопедия, 80–101.

РУСЕВ, П., ДАВИДОВ, А., 1966. *Григорий Цамблак в Румъния и в старата румънска литература*. София: Издателство на Българската академия на науките.

СПАСОВА, М., 2019. *Книгата Григорий Цамблак*. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”.

СТРАДОМСКИЙ, Я., 2007. Григорий Цамблак и традиция византийской литературы: Слово похвальное (святым) Мученикам севастиийским. In КАЙМАКАМОВА, М., SALAMON, M., SMORĄG-RÓŻYCKA, M. (eds.). *Byzantium, New Peoples, New Powers: The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century*. Cracow: Historia Iagellonica (Byzantina et Slavica Cracoviensia. Vol. 5), 319–329.

ТВОРОГОВ, О. В., 2008. *Переводные жития в русской книжности XI–XV веков*: Каталог. Москва–Санкт-Петербург: Альянс-Архео.

ТЕМЧИН, С. Ю., 1997. Гимнографическое творчество Григория Цамблака: вильнюсский список службы с житием Иоанну Новому Сучавскому, 2 VI. In *Krakowsko-Wileńskie studia slawistyczne: Seria poświęcona starożytnościom słowiańskim*. Т. 2. Kraków: Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 143–203.

ТЕМЧИН, С. Ю., 2021. Параклис вмч. Иоанну Новому Сучавскому и иные посвященные ему богослужебные произведения в кириллических рукописях Речи Посполитой. In *Senoji Lietuvos literatūra*. Кн. 52: *Senoji poezija: formos, sankirtos, parašės*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 185–196. <https://doi.org/10.51554/SLL.21.52.08>

ТОМСЪН, Ф., 2001. Погрешно ли е приписвано на Григорий Цамблак *Мъчението на св. Йоан Нови*, *Старобългарска литература*, 32. 63–74.

ТУРИЛОВ, А. А., 1986. *Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР)*. Москва: Институт общественной информации по общественным наукам Академии наук СССР.

ТУРИЛОВ, А. А., 2006. Григорий Цамблак. In АЛЕКСИЙ П (ред.). *Православная энциклопедия*. Т. 12. Москва: Православная энциклопедия, 583–592.

Bibliography (Transliteration)

ANGUSHEVA-TIHANOVA, A., 2001. Grigorij Camblak chete vizantijskata literatura (Istorijata na Joan Kantakuzin, izobrazhenijata na prokazata i chudesata-nakazanie), *Starobalgarska literatura*, 32. 75–82.

ANGUSHEVA-TIHANOVA, A., 2016. Grigorij Camblak i vizantijskoto nasledstvo: ekzegena i diegeza v kasnosrednovkovnata balkanska ritoricheska tradicija. In MILTENOVA, A. (red.). *Srebnarnijat vek: novi otkritija*. Posveshtava se na 780 godini ot vazstanovjavaneto na Balgarskata patriarshija (1235 g.), 640 godini ot intronizacijata na Patriarh Evtimij (1375 g.), 640 godini ot intronizacijata za Kievski mitropolit na Grigorij Camblak (1415 g.). Sbornikat e sastaven ot dokladi na mezhdunarodnata konferencija, sastojala se na 10 i 11 maj 2015 g. v BAN s blagoslovenieto na balgarskija Patriarh Neofit. Sofija: Gutenberg, 113–133.

ANGUSHEVA-TIHANOVA, A., DZHONSAN, M.-A., DIMITROVA, M., 2010. Atonskata redakcija na biblejskite perikopi i Slovoto na Kiril Aleksandrijski za prorok Daniil v tvorбата na Camblak za trimata otroci v peshtta i Daniil. In JOVCHEVA, M. (red.). *Pënije malo Gewrgijur*: Sbornik v chest na 65-godishninata na prof. dñn Georgi Popov. Sofija: Izdatelski centar “Bojan Penev”, 307–335.

ANGUSHEVA, A., DIMITROVA, M., 2008. Slovata za prorok Ilija ot Kliment Ohridski i ot Grigorij Camblak v konteksta na biblejskite tekstove i vizantijskata tradicija (Intertekstovi poleta i strategii na podbora). In MILTENOVA, A., TOMOVA, E., STANKOVA, R. (red.). *Hristianska agiologija i narodni vjarvanija*: Sbornik v chest na st.n.s. Elena Koceva. Sofija: Iztok-Zapad, 370–403.

BEGUNOV, Ju. K., 2005. *Tvorcheskoe nasledie Grigorija Camblaka*. Zheneva: Izdatel'stvo “Buj Tur”–Veliko Tynovo: Izdatel'stvo “PIK”; Izdatel'stvo Velikotynovskogo universiteta im. sv. Kirilla i Mefodija (Novye izdaniya i pereizdaniya po slavistike, no. 3 (367)).

DOBRJANSKIJ, F. N., 1882. *Opisanie rukopisej Vilenskoj publichnoj biblioteki, cerkovnoslavjanskikh i russkikh*. Vil'na: Tipografija A. G. Syrkina.

DOVGAN', E. F., 2023. Agiologija svjatogo velikomuchenika Ioanna Novogo (Sochavskogo): avtorstvo zhitija, *Rusin*, 74. 24–34. <https://doi.org/10.17223/18572685/74/3>

ILARIJ, A., 1879. *Opisanije slavjanskikh rukopisej biblioteki Svjato-Troickoj Sergievoj lavry*. Ch. 3. Moskva: Tipografija T. Ris.

KUCHIN'SKA, M., 2017. Gomiletika Ioanna Zlatousto v tvorcestve Grigorija Camblaka: Tematicheskie i formal'nye vlijaniya na primere Slova o bozhestvennyh tajnah, *Europa Orientalis*, 36. 167–179. <http://dx.doi.org/10.14273/unisa-2233>

MANSVETOV, I. D., 1885. *Cerkovnyj ustav (tipik), ego obrazovanie i sud'ba v grecheskoj i russkoj cerkvi*. Moskva: Tipografija È. Lissnera i Ju. Romana.

MOROZOVA, N. A., 2008. *Kirillicheskie rukopisnye knigi, hranjaschiesja v Vil'njuse*: Katalog. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

PASKAL', A. D., 2024. *Katalog slavjanskih rukopisnyh knig moldavskogo i valashskogo proishozhdenija v fondah otdela rukopisej Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki*. Vyp. 1: *Sobranie P. A. Ovchinnikova = Catalogue of Slavic manuscripts of Moldavian and Wallachian origin in the collections of Manuscript Department of the Russian State Library*. Issue 1: *Collection of P. A. Ovchinnikov*. Moskva: Pashkov Dom.

PETKANOVA, D., 2005. Grigorij Camblak i vizantijskite hroniki. In TOTOMANOVA, A.-M., SLAVOVA, T. (red.). ...*Něst' ouchenik' nad' ouchitelem' svoim*: Sbornik v chest na prof. dfn Ivan Dobrev, chlen-korespondent i uchitel. Sofija: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", 55–66.

PETKOV, G., 2016. Oshte edin prepis ot XVIII vek na Machenieto na Joan Novi Suchavski ot Grigorij Camblak (Znachenieto na kasnite prepisi za kriticheskoto izsledvane i izdanie na teksta). In ANGUSHEVA, A. i dr. (red.). *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova. Novi izvori, interpretacii i podhodi v medievistikata*. Sofija: Izdatelski centar "Bojan Penev", 668–684.

PETKOV, G., 2019. Camblakovoto Machenie na Joan Novi Suchavski – nov agiografiski rakurs za machenichestvoto. In KENANOV, D. (red.). *Camblakovi chetenija: 600 godini ot izbiraneto na Grigorij Camblak za Mitropolit Kievski i Litovski (15–17 noemvri 2015)*. Veliko Tarnovo: Velikotarnovski universitet "Sv. Sv. Kiril i Metodij", 68–80.

ROMANENKO, E. V., 2018. Nil Sorskij. In KIRILL (red.). *Pravoslavnaja ènciklopedija*. T. 51. Moskva: Pravoslavnaja ènciklopedija, 80–101.

RUSEV, P., DAVIDOV, A., 1966. *Grigorij Camblak v Rumanija i v starata rumanska literatura*. Sofija: Izdatelstvo na Balgarskata akademija na naukite.

SPASOVA, M., 2019. *Knigata Grigorij Camblak*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski".

STRADOMSKIJ, Ja., 2007. Grigorij Camblak i tradicija vizantijskoj literatury: Slovo pohval'noe (svjatym) Muchenikam sevastijskim. In KAIMAKAMOVA, M., SALAMON, M., SMORĄG-RÓŻYCKA, M. (eds.). *Byzantium, New Peoples, New Powers: The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century*. Cracow: Historia Iagellonica (Byzantina et Slavica Cracoviensia. Vol. 5), 319–329.

TVOROGOV, O. V., 2008. *Perevodnye zhitija v russkoj knizhnosti XI–XV vekov*: Katalog. Moskva–Sankt-Peterburg: Al'jans-Arheo.

TEMCHIN, S. Ju., 1997. Gimnograficheskoe tvorcestvo Grigorija Camblaka: vil'njusskij spisok sluzhby s zhitie I Ioannu Novomu Suchavskomu, 2 VI. In *Krakowsko-Wileńskie studia slawistyczne: Seria poświęcona starożytnościom słowiańskim*. T. 2. Kraków: Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 143–203.

TEMCHIN, S. Ju., 2021. Paraklis vmch. Ioannu Novomu Suchavskomu i inye posvjaschennye emu bogoslužebnye proizvedenija v kirillicheskih rukopisjah Rechi Pospolitoj. In *Senoji Lietuvos literatūra*. Kn. 52: *Senoji poezija: formos, sankirtos, parašės*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 185–196. <https://doi.org/10.51554/SLL.21.52.08>

TOMSAN, F., 2001. Pogreshno li e pripisvano na Grigorij Camblak Machenieto na sv. Ioan Novi, *Starobalgarska literatura*, 32. 63–74.

TURILOV, A. A., 1986. *Predvaritel'nyj spisok slavjano-russkih rukopisnyh knig XV v., hanzaschihsja v SSSR (Dlja Svodnogo kataloga rukopisnyh knig, hranjaschihsja v SSSR)*. Moskva: Institut obschestvennoj informacii po obschestvennym naukam Akademii nauk SSSR.

TURILOV, A. A., 2006. Grigorij Camblak. In ALEKSIJ II (red.). *Pravoslavnaja ènciklopedija*. T. 12. Moskva: Pravoslavnaja ènciklopedija, 583–592.